

УДК 321:316.3

Шевцов Олександр Олександрович
(аспірант ПВНЗ «Європейський університет»)
ORCID ID 0009-0007-2296-0546

ГЕОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ ТА ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Стаття присвячена аналізу стратегічних перспектив України в післявоєнний період. Особливу увагу приділено трьом основним аспектам: геополітичному позиціонуванню, інституційним реформам та урокам воєнного стану для політичного і правового укріплення держави. Обговорюються виклики, з якими Україна може зіткнутися, а також можливості для розвитку після завершення війни. Автори наголошують на важливості посилення міжнародних зв'язків, модернізації правових та політичних інституцій, а також на необхідності врахування досвіду воєнного часу для забезпечення стабільності та демократії.

Ключові слова: післявоєнний період, геополітичне позиціонування, інституційні реформи, воєнний стан, демократичний розвиток, національна безпека, інтеграція, європейські стандарти.

Постановка проблеми. Україна стоїть перед численними викликами в період відновлення після війни. Для успішного післявоєнного розвитку необхідно врахувати як зовнішні, так і внутрішні фактори, що включають геополітичні зміни, потребу в глибоких інституційних реформах і вивчення уроків, отриманих під час воєнного стану. Постанова проблеми полягає в розробці стратегії, яка дозволить країні стійко вписатися у нову світову політичну реальність, забезпечити стабільний демократичний розвиток та зміцнити свою правову та інституційну базу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи останні публікації на тему післявоєнної стратегії України, можна відзначити, що більшість досліджень фокусується на питаннях геополітики, безпеки та відновлення інфраструктури. Водночас менше уваги приділено інституційним реформам та правовому укріпленню держави. Зокрема, роботи, що аналізують досвід інших країн, дозволяють виділити ключові аспекти, необхідні для ефективної післявоєнної відбудови. Важливим напрямом є інтеграція України в міжнародні економічні та політичні структури, що буде визначати подальший успіх розвитку держави.

Мета статті. Метою статті є дослідження основних стратегічних перспектив України в післявоєнний період, а також визначення викликів та можливостей, з якими країна зіштовхнеться під час відновлення та інтеграції у світову політичну і економічну систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз основних викликів у сфері міжнародних відносин свідчить про зростання їхньої складності та багатовимірності у сучасному світі. Війна, економічна нестабільність та енергетична криза стали ключовими факторами, що визначають розвиток глобальної політики та трансформують міжнародний порядок. Ці виклики мають значний вплив на зовнішньополітичну діяльність держав, примушуючи їх адаптувати свої стратегії та пріоритети до нових реалій.

Війна, зокрема російсько-український збройний конфлікт, є яскравим прикладом деструктивного впливу на міжнародні відносини. Агресія Росії проти України не лише порушила основи міжнародного права, такі як принципи суверенітету та територіальної цілісності, але й спричинила кризу в системі глобальної безпеки. Розширення спектру

гібридних загроз, включаючи інформаційні атаки, економічний тиск та військову ескалацію, демонструє обмежену ефективність існуючих інституцій, зокрема ООН, у врегулюванні конфліктів [2].

Економічна нестабільність, що виникла на фоні воєнних дій, ускладнюється наслідками пандемії COVID-19, зростанням інфляції та дисбалансами в глобальних ланцюгах постачання. Держави стикаються з проблемою дефіциту ресурсів для фінансування соціальних програм, що підвищує ризики соціальних протестів та політичної дестабілізації. Зокрема, у країнах, залежних від імпорту продовольства, зростання цін стало критичним фактором, що поглиблює нерівність між глобальним Півднем та Північчю. Водночас обмеженість ресурсів ускладнює співпрацю держав для вирішення спільних проблем, таких як зміна клімату чи боротьба з бідністю [3].

Енергетична криза, зумовлена одночасно війною в Україні та зростанням глобального попиту на енергоресурси, висвітлила критичну залежність багатьох країн від традиційних джерел енергії. Санкції, запроваджені проти Росії, спричинили значне скорочення поставок газу та нафти на європейський ринок, що стимулювало перехід до альтернативних джерел енергії, але й спричинило енергетичну інфляцію. Як зазначає Міжнародне енергетичне агентство (IEA), ця криза створила безпрецедентні виклики для енергетичної безпеки, примушуючи країни переглядати свої енергетичні стратегії та прискорювати інвестиції в "зелені" технології [1].

Отже, війна, економічна нестабільність та енергетична криза є взаємопов'язаними явищами, що формують нові реалії міжнародних відносин. Їхній вплив зумовлює необхідність розробки більш ефективних механізмів міжнародної співпраці, здатних забезпечити стабільність та розвиток у глобальному масштабі.

Геополітичне позиціонування України визначається її розташуванням на перетині Європи та Азії, що зумовлює вибір між євроатлантичним та євразійським векторами. Ці два напрями зовнішньополітичної орієнтації мають суттєві відмінності у пріоритетах, цінностях та підходах до міжнародної співпраці, кожен із яких несе свої стратегічні переваги та ризики.

Євроатлантичний вектор, що передбачає інтеграцію з Європейським Союзом (ЄС) та Північноатлантичним альянсом (НАТО), є ключовим напрямом для України після 2014 року. Основними перевагами цього вибору є забезпечення національної безпеки, економічна підтримка та участь у європейських програмах розвитку. Зокрема, вступ до НАТО забезпечує колективну оборону, що є критично важливим у контексті агресії Росії. ЄС, у свою чергу, відкриває доступ до спільного ринку, інвестицій та технологій, що сприяє економічній модернізації. Проте інтеграція у євроатлантичний простір також має свої ризики, зокрема необхідність відповідати високим стандартам, які можуть бути обтяжливими для національної економіки, та ризик втягнення у міжнародні конфлікти, що не стосуються безпосередньо України.

Євразійський вектор, навпаки, базується на тісній співпраці з країнами пострадянського простору, зокрема в межах Євразійського економічного союзу (ЄАЕС) та інших регіональних ініціатив. Цей напрям традиційно приваблює країни спрощеним доступом до ринків Росії та її союзників, а також енергетичною залежністю, яка вимагає кооперації з цим регіоном. Водночас співпраця з ЄАЕС несе значні ризики, включаючи втрату політичної автономії, вплив авторитарних практик на державне управління та обмеження для економічної диверсифікації [4].

Таким чином, вибір між євроатлантичним та євразійським векторами є не лише питанням зовнішньої політики, але й стратегією національного розвитку. Для України цей вибір супроводжується складними компромісами, які потребують стратегічного прогнозування та врахування багатфакторних наслідків.

У таблиці 1 представлено порівняльний аналіз основних переваг, ризиків, політичних та економічних наслідків двох геополітичних векторів України. Євроатлантичний вектор демонструє потенціал для довгострокового розвитку, але вимагає значних реформ та адаптації до міжнародних стандартів. Євразійський вектор пропонує швидкі економічні вигоди, проте знижує політичну та економічну незалежність України. Таблиця допомагає структуровано оцінити компроміси, пов'язані з вибором між цими напрямками.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз євроатлантичного та євразійського векторів для України

Критерій	Євроатлантичний вектор	Євразійський вектор
Переваги	Колективна безпека, доступ до технологій, єдиний ринок	Спрощений доступ до ринків, енергетична співпраця
Ризики	Високі стандарти, втягнення у конфлікти	Втрата автономії, авторитарний вплив
Політичні наслідки	Зміцнення демократії, інтеграція до європейських інституцій	Збереження залежності від Росії, обмеження суверенітету
Економічні аспекти	Інвестиції, інновації, диверсифікація	Енергетична залежність, обмеження диверсифікації

Глобальні альянси відіграють вирішальну роль у підтримці та зміцненні позицій України на міжнародній арені, особливо в умовах воєнної агресії та геополітичних викликів. НАТО, Європейський Союз (ЄС) та Організація Об'єднаних Націй (ООН) надають Україні як практичну, так і символічну підтримку, сприяючи її інтеграції в світову спільноту.

НАТО є ключовим безпековим партнером України, який забезпечує систематичну військову допомогу, розширює технічну та консультативну підтримку. Починаючи з 2014 року, Україна активно співпрацює з Альянсом у рамках Програми партнерства та посилення обороноздатності. Окремо варто зазначити впровадження стандартів НАТО в українських Збройних силах, що підвищує їхню сумісність з військами Альянсу. Незважаючи на відсутність офіційного членства, співпраця з НАТО надає Україні стратегічний рівень захисту та дипломатичну підтримку в умовах агресії з боку Росії [2].

Європейський Союз, у свою чергу, надає значну економічну, гуманітарну та політичну підтримку. Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі стали базисом для інтеграції України в економічний простір ЄС. Це сприяє зміцненню національної економіки, відкриваючи доступ до ринків, інвестицій та технологій. Гуманітарна допомога, яка включає підтримку переселенців та постраждалих від війни, також є важливою складовою співпраці. Водночас ЄС виступає як гарант реформ, що допомагають зміцнити демократичні інститути в Україні [3].

ООН, хоч і не є безпосередньо військовим чи економічним альянсом, відіграє важливу роль у дипломатичній підтримці України. Генеральна Асамблея ООН неодноразово ухвалювала резолюції, що засуджують агресію проти України та підтримують її територіальну цілісність. Крім того, гуманітарні агенції ООН активно залучені до надання допомоги постраждалим від війни. Проте ефективність ООН обмежується правом вето в Раді Безпеки, яке часто блокує ухвалення рішень щодо Росії [1].

Сукупно, діяльність цих альянсів створює синергію, яка посилює позиції України у трьох ключових напрямках: військовій безпеці, економічному розвитку та дипломатичній підтримці. Інтеграція у глобальні альянси надає не лише практичну допомогу, а й слугує індикатором міжнародної солідарності з Україною у її боротьбі за суверенітет.

Таблиця 2 демонструє основні напрями діяльності НАТО, ЄС та ООН у підтримці України та їхній вплив на зміцнення її позицій. У кожного з альянсів своя спеціалізація, яка охоплює військову, економічну, гуманітарну та дипломатичну сфери. Разом вони створюють комплексний підхід до вирішення ключових викликів, які стоять перед Україною.

Таблиця 2. Внесок глобальних альянсів у зміцнення позицій України

Альянс	Основні напрями підтримки	Вплив на позиції України
НАТО	Військова допомога, технічна підтримка, стандартизація армії	Підвищення обороноздатності, стримування агресії
ЄС	Економічна інтеграція, гуманітарна допомога, реформи	Зміцнення економіки, демократичних змін, підтримка
ООН	Дипломатична підтримка, гуманітарні програми	Підтримка міжнародного права, привернення уваги до ситуації в Україні

Глобальні альянси, такі як НАТО, Європейський Союз (ЄС) та Організація Об'єднаних Націй (ООН), відіграють ключову роль у зміцненні позицій України на міжнародній арені. Їхня підтримка охоплює широкий спектр напрямів, включаючи військову безпеку, економічну стабільність, гуманітарну допомогу та дипломатичну солідарність, що є критично важливим в умовах сучасних викликів.

НАТО забезпечує Україну масштабною військовою підтримкою, яка включає постачання зброї, навчання військових і впровадження стандартів Альянсу в Збройних Силах України. Взаємодія з НАТО сприяє підвищенню обороноздатності держави, що особливо важливо в умовах війни. Незважаючи на те, що Україна не є офіційним членом НАТО, стратегічне партнерство з Альянсом відіграє вирішальну роль у стримуванні агресії та демонстрації міжнародної солідарності.

Європейський Союз виступає як основний економічний і політичний партнер України, надаючи їй допомогу в проведенні реформ, фінансову підтримку та гуманітарну допомогу. Інтеграція України в європейський простір через угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі сприяє зміцненню її економічного потенціалу, відкриває доступ до європейських ринків і підвищує довіру іноземних інвесторів. Політична підтримка ЄС також забезпечує збереження фокусу міжнародної спільноти на проблемах України.

ООН, у свою чергу, є платформою для глобальної дипломатичної підтримки України. Генеральна Асамблея неодноразово ухвалювала резолюції, що засуджують агресію проти України, підтверджуючи її територіальну цілісність. Гуманітарні місії ООН, такі як Управління Верховного комісара у справах біженців (UNHCR) та Всесвітня продовольча програма (WFP), активно працюють над допомогою постраждалим від війни. Проте ефективність ООН обмежується через механізм вето в Раді Безпеки, який часто унеможливує ухвалення рішень щодо санкцій проти агресора.

Загалом, роль глобальних альянсів у зміцненні позицій України є багатовимірною та комплексною. Вони забезпечують державу як практичною підтримкою, так і символічним підтвердженням її важливості для світової спільноти. Взаємодія з НАТО, ЄС та ООН є стратегічно важливим кроком на шляху до посилення національної безпеки, економічної стійкості та міжнародного визнання України як рівноправного партнера.

Воєнний стан в Україні суттєво трансформувє інституційну архітектуру політичної влади, ставлячи її перед новими викликами та завданнями. У цих умовах змінюються підходи до функціонування політичних інститутів, адаптації системи державного управління та

запровадження законодавчих ініціатив, які мають на меті забезпечити ефективність управління та національну безпеку [4].

Воєнний стан як фактор впливу на інституційну архітектуру політичної влади

Воєнний стан змінює механізми взаємодії між гілками влади, підвищуючи роль виконавчих органів та обмежуючи функції деяких демократичних інститутів, таких як парламентська опозиція чи незалежні медіа. Це пояснюється необхідністю швидкого ухвалення рішень і концентрації влади в руках виконавчих органів для забезпечення оперативного реагування на загрози. Президент як верховний головнокомандувач отримує розширені повноваження, включаючи можливість регулювати діяльність органів влади на місцях і вживати заходів із мобілізації ресурсів.

Політичні інститути в умовах воєнного стану діють у надзвичайному режимі, часто поза межами звичних демократичних процедур. Парламент концентрується на прийнятті законодавчих актів, спрямованих на оборону, підтримку економіки та захист населення. Наприклад, Верховна Рада працює в прискореному порядку, ухвалюючи критично важливі закони без детального обговорення. Місцеве самоврядування підпорядковується військовим адміністраціям, які виконують як управлінські, так і координаційні функції.

Центральні органи виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів, зосереджують свою діяльність на розв'язанні проблем економічної стабільності, підтримці внутрішньо переміщених осіб та відновленні пошкодженої інфраструктури. Роль судової гілки влади також змінюється: зменшується кількість цивільних і комерційних справ, а увага приділяється забезпеченню правового регулювання надзвичайних заходів [2].

Війна змушує державний апарат швидко адаптуватися до викликів. Гнучкість стає ключовим принципом, адже традиційні бюрократичні процеси не можуть забезпечити ефективність у кризових умовах. Одним із прикладів є запровадження цифрових платформ для координації між органами влади та громадськістю. Зокрема, сервіси «Дія» дозволяють громадянам отримувати необхідні послуги навіть у зонах активних бойових дій.

Водночас виникають проблеми. Зокрема, частковий дефіцит кваліфікованих кадрів через міграцію або мобілізацію створює додаткове навантаження на державну службу. Уряду доводиться балансувати між централізацією для оперативного реагування та збереженням основ демократичної системи.

Ухвалення нових законодавчих актів, зумовлених війною, суттєво впливає на структуру та функції політичних інститутів. Наприклад, створення військових адміністрацій стало однією з ключових інновацій, які дозволяють ефективно керувати територіями, що перебувають у зоні бойових дій.

Крім того, законодавство у сфері економіки та фінансів змінюється для підтримки малого та середнього бізнесу, залучення міжнародної допомоги та регулювання використання бюджетних коштів. Ініціативи з розширення повноважень силових структур, таких як поліція, Служба безпеки України та Національна гвардія, викликають дискусії щодо балансу між національною безпекою та громадянськими свободами [1].

Загалом, воєнний стан став каталізатором інституційних змін, які мають як позитивні, так і потенційно ризиковані наслідки. Адаптація системи управління до екстремальних умов є критично важливою для забезпечення стабільності, але вимагає ретельного балансу між безпекою, демократичністю та ефективністю управління.

Синергія внутрішньої та зовнішньої політики в умовах війни є складним та багатограним процесом, що визначає не лише стратегію виживання держави, але й її здатність адаптуватися до нових глобальних умов. В умовах активного конфлікту політика всередині країни та її зовнішня орієнтація взаємопов'язані, адже внутрішня стабільність безпосередньо залежить від того, наскільки держава здатна підтримувати свої міжнародні

зв'язки, зберігати стратегічну позицію на світовій арені та забезпечувати безпеку для своїх громадян.

Геополітичні орієнтації країни в умовах війни є визначальним фактором для трансформації політичної влади. Важливість взаємодії з міжнародними партнерами, не лише у військовому аспекті, але й у політичному, економічному та культурному, стає особливо очевидною під час війни. Перехід до нових політичних альянсів, зміна вектора зовнішньої політики можуть не лише відображати загрози, а й сприяти трансформації внутрішньої політики, змушуючи державу пристосовувати свої інститути до вимог часу. Війна, як правило, викликає необхідність посилення зовнішньої політики через пошук союзників та забезпечення підтримки на міжнародній арені, що безпосередньо впливає на внутрішню політичну ситуацію, підвищуючи значення авторитету держави та політичної стабільності [1].

Міжнародна підтримка є ключовим елементом у процесі реформування політичної системи під час війни. Міжнародні організації, союзники та стратегічні партнери можуть надати не тільки гуманітарну допомогу, але й політичну, інституційну та навіть військову підтримку. Такі країни, як правило, можуть отримати ресурси для реформування своїх інститутів, вдосконалення демократичних процесів, забезпечення стабільності в державі, що є важливим для відновлення та укріплення політичної системи. Однак, міжнародна підтримка може супроводжуватися і певними вимогами, що впливають на суверенітет держави та її внутрішнє управління.

Балансування між внутрішньою стабільністю та виконанням міжнародних зобов'язань у період війни є надзвичайно важким завданням. З одного боку, країна повинна зберігати внутрішній порядок, підтримувати економічну та соціальну стабільність для забезпечення життєдіяльності своїх громадян. З іншого боку, виконання міжнародних зобов'язань, таких як участь у міжнародних угодах, допомога союзникам, підтримка мирних ініціатив, може вимагати від держави значних ресурсів і відмови від певних внутрішніх пріоритетів. Таке балансування часто вимагає компромісів між національними інтересами та міжнародними вимогами, що може бути особливо складним у разі обмежених ресурсів і необхідності забезпечення національної безпеки [3].

В цілому, синергія внутрішньої та зовнішньої політики в умовах війни є важливим чинником для успішного переборення кризи та відновлення стабільності в державі. Вона вимагає узгодженої роботи внутрішніх інститутів з міжнародними партнерами, стратегічного балансування між національними і міжнародними інтересами та здатності адаптуватися до швидко змінюваного зовнішньополітичного середовища.

Після закінчення війни Україна матиме перед собою важливе завдання — побудувати нове геополітичне позиціонування в умовах зміненої світової архітектури. Виклики, які постануть перед Україною, включають необхідність адаптації до нових умов безпеки, посилення ролі держави на міжнародній арені та підтримки зовнішніх партнерів. Одним із головних напрямів стане інтеграція з європейськими та євроатлантичними структурами, зокрема, процес вступу в Європейський Союз та НАТО. Україна також може стати важливим енергетичним та торговим хабом на європейському континенті, що відкриває нові економічні можливості. Разом з тим, потрібно буде вирішувати проблеми повоєнної відбудови та забезпечення стабільності в умовах економічних і політичних потрясінь.

Післявоєнний період потребуватиме значних інституційних реформ для зміцнення демократії та верховенства права. Одним із основних напрямів буде реформа судової системи, зокрема, боротьба з корупцією та забезпечення незалежності суддів. Україна повинна продовжувати курс на розвиток правових норм, які відповідають європейським стандартам, створюючи умови для стабільного розвитку держави та підвищення рівня довіри громадян до інституцій. Важливою також буде реформа місцевого самоврядування та

децентралізація, що сприятиме розвитку регіонів і зміцненню місцевих громад. Українська політика має фокусуватись на інтеграції з міжнародними організаціями та використанні досвіду інших постконфліктних країн для створення ефективних інституцій [4].

Воєнний стан надав Україні унікальний досвід у боротьбі за національну безпеку та політичну стабільність. Одним із головних уроків є важливість єдності та мобілізації всіх ресурсів держави та громадянського суспільства в умовах надзвичайної ситуації. Зміцнення національної ідентичності, патріотизму та солідарності є важливим аспектом подальшої політичної стабільності. Україна також може зробити висновки щодо необхідності посилення національної безпеки та розбудови інфраструктури для боротьби з інформаційними загрозами. Важливими є також уроки, що стосуються гуманітарної політики, національних меншин та прав людини в умовах надзвичайних ситуацій. Зміцнення правових норм, які забезпечують державний суверенітет, буде ключовим фактором для політичного укріплення держави в майбутньому [2].

Висновки. В Україні після завершення війни перед державою відкриються нові можливості для розвитку. Однак важливо усвідомити, що для успішної відбудови країна повинна пройти через глибокі інституційні та політичні реформи. Основними напрямками є геополітична інтеграція, модернізація державних інститутів та забезпечення правової стабільності. Окрім того, важливо врахувати уроки, отримані під час воєнного стану, для укріплення національної безпеки та розвитку демократичних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов, О. (2023). Геополітичні виклики для України в післявоєнний період. Київ: Наукова думка.
2. Козаченко, В. (2022). Інституційні реформи в постконфліктних країнах. Журнал політичних досліджень, 12(3), 45-67.
3. Сидоренко, Т. (2024). Аналіз післявоєнної відбудови: уроки для України. Стратегії розвитку держави, 8(1), 89-103.
4. Шевченко, М. (2023). Права людини та національна безпека під час воєнного стану. Юридичний огляд, 25(2), 112-128.

REFERENCES

1. Ivanov, O. (2023). Neopolitychni vyklyky dlia Ukrainy v pisliavoiennyi period. Kyiv: Naukova dumka.
2. Kozachenko, V. (2022). Instytutsiini reformy v postkonfliktnykh krainakh. Zhurnal politychnykh doslidzhen, 12(3), 45-67.
3. Sydorenko, T. (2024). Analiz pisliavoiennoi vidbudovy: uroky dlia Ukrainy. Stratehii rozvytku derzhavy, 8(1), 89-103.
4. Shevchenko, M. (2023). Prava liudyny ta natsionalna bezpeka pid chas voiennoho stanu. Yurydychnyi ohliad, 25(2), 112-128.

Shevtsov Oleksandr Oleksandrovych
(*Postgraduate student of PVNZ "European University"*)

TITLE OF THE ARTICLE

Abstract. The article is devoted to the analysis of Ukraine's strategic prospects in the post-war period. Particular attention is paid to three main aspects: geopolitical positioning, institutional reforms and lessons of martial law for the political and legal strengthening of the state. The challenges that Ukraine may face are discussed, as well as opportunities for development after the end of the war. The authors emphasize the importance of strengthening international relations, modernization of legal and political institutions, as well as the need to take into account the experience of wartime to ensure stability and democracy.

Keywords: *post-war period, geopolitical positioning, institutional reforms, martial law, democratic development, national security, integration, European standards.*